

EBÛ MANSÛR EL-MÂTURÎDÎ ve TE' VİLÂTU' L- KUR' ÂN

*Mubittin AKGÛL**

Summary

Ebû Mansûr al-Mâturîdî is a very prominent place in Orthodox Islam. He responded to the people who raised many objections to the orthodox Islamic creed. Especially he dealt with the questions of the Muteziletes. Although he is a well-known theologian, he is also distinguished scholar in Qur'anic exegesis. Ta'wîlât al-Qu'rân is his famous work on the Qur'ân. He used both the reports and reason in his exegesis and become an important example for later commentators. In this article we concentrate on his methodology in the interpretation of the Qur'ân.

Adı, İmam Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed el-Maturîdî'dir. Doğduğu yere nisbetle kendisine "Maturîdî" denilmiştir. Maturid ise Semerkand' da bir mahalle veya oradaki bir köyün adıdır¹. Ehl-i sünnetin muzafferiyeti, İslam inançlarının müdafaası ve dinin ihyası için gösterdiği gayretlerinden dolayı kendisine, A'lâmu'l-hüdâ, İmâmu'l-hüdâ ve İmâmu'l-mütekellimîn gibi lakaplar verilmiştir².

* SAÜ İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, Yrd.Doç.Dr.

¹ ez-Zebîdî, es-Seyyid Mürtezâ M. b. Muhammed el-Hüseynî, *İthâfu's-Sâde el-Müttakîn bi Şerhi Esrârı İhyâi Ulûmi'd-dîn*, Kahire (t.s.), II, 5; el-Leknevî, Muhammed Abdulhayy, *el-Fevâidü'l-Behîyye fî Terâcimi'l-Hanefîyye*, Beyrut (t.s.), s. 195.

² Fethullah Huleyf, *Kitâbu't-Tevbîd* (mukaddime), İstanbul 1979, s. 1.

Doğum tarihi tam olarak bilinmemektedir. Ölüm tarihinin 333/944 olduğunda bütün kaynaklar müttefiktir. Kabri ise Semerkand'dadır³. Mâturîdî, müslümanlar arasındaki mevkiinin büyüklüğüne, İslam akidesinde bırakmış olduğu ve bugüne kadar kuvvetini kaybetmemiş olan tesirlerine, İslam'ın orijinal tefekkür örneklerinden birini temsil edip, günümüze kadar intikal etmiş eserlerine rağmen, İslam âleminin Orta Asya bölgelerine hakim, kelimelerin kurucusu, muasır meslektaşısı Ebu'l-Hasan el-Eş'arî (324/935) kadar kendinden sonrakiler arasında geniş bir araştırma konusu yapılmamıştır.

Mâturîdî'nin kitaplarından, onun ömrünü Ehl-i sünnetin savunuculuğunu yapmakla geçirdiğini, i'tikâdî yönden gelecek tenkidleri ikna edici bir şekilde cevaplandırıldığını, özellikle Mu'tezileye karşı yazdığı reddiyelerle, Ehl-i sünneti savunduğunu görmekteyiz. Bunun için İslam âlemi, bu büyük âlime karşı çok şey borçludur.

HOCALARI: Mâturîdî, kültür yönüyle İmam A'zama dayanır. Ebû Bekr el-Cüzcânî, Muhammed b. Mukâtil, Nusayr b. Yahya, Ebû Nasr el-İyâzi gibi zatlardan ilim tedarik etmiştir.

TALEBELERİ: Ali b. Said Ebu'l-Hasan Rustuğfenî, Ebu'l-Kâsım es-Semerkandî, Ebû Muhammed Abdulkerîm b. Musâ b. İsmâ el-Pezdevî ve Ebu'l-Leys es-Semerkandî gibi şahsiyetlere hocalık yapmıştır.

ESERLERİ: Mâturîdî, pek çok eser meydana getirmiştir. Bunlardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

1. Te'vilâtu'l-Kur'ân.
2. Kitâbu'l-Makâlât.
3. Kitâbu't-Tevhîd.
4. Kitâbu Meâhizi's-Şerâ'î fi Usûli'l-Fıkh.
5. Kitâbu Beyâni Vehmi'l-Mu'tezile.
6. Kitâbu Reddi'l-İmâme.

³ el-Kureşî, Abdu'l-Kadir b. Ebi'l-Vefâ Muhammed, *el-Cevâbiru'l-Mudîe fi Tabakâti'l-Hanefiyye*, Mısır (t.s.), III, 5; ez-Zebîdî, a.g.e., II, 5; el-Leknevî, a.g.e., s. 195.

7. Kitâbu Reddi Usûli'l-Hamse.

8. Kitâbu Reddi Va'idi'l-Fussâk.

9. Kitâbu Reddi Evâili'l-Edille⁴.

İLMİ ŞAHSİYETİ: Mâturîdî onu aşkın eserinde ilimlerin inceliklerini, manalarının derinliklerini keşfetmiş, kendine has orijinal deliller meydana getirmiş, karşı tarafı susturucu delillere riâyet etmiş, İslâm akâidi hususunda kendi akıllarını beğenenlerin fikirlerini çürütmek için münazara ve tartışma adabını başarılı bir şekilde kullanmıştır⁵.

İslâm âleminde Ehl-i sünnet akaidi yönünden iki mezhep vardır. Bunlardan birinin temsilcisi Mâturîdî'dir. İmam A'zam'a dayanan kültürünün yanında, bulunduğu dönemin kültürünü de alarak, zengin bir ilme sahip olmuştur. Bu, yazdığı eserlerde de açık bir şekilde müşahede edilmektedir. Döneminde, ehl-i sünnetin dışındaki Mu'tezile ve diğer fırkalara karşı reddiyeler yazarak, onların görüş ve eserlerini birer birer çürütmüştür. Tefsir konusundaki eseri olan Te'vîlât'ı, şu övgüye mazhar olmuştur: “O, eşi ve benzeri bulunmayan bir kitaptır. Hatta bu mevzuda kendisinden önce yazılan kitaplardan hiç biri onun emsali olamaz”⁶.

TE'VİLÂTÜ'L-KUR'ÂN

Umumi olarak, rivâyet ve dirâyet olmak üzere tefsirin iki çeşidi vardır. Te'vîlât, bunlardan dirâyet tefsiri gurubuna girmektedir. Fakat, bununla birlikte onda, tam bir rivâyet tefsirinde aranılan yeterli rivâyetler de bulunmaktadır. Yani o, tamamıyla rivâyetten tecrid edilmiş değildir. Çoğu zaman âyet, ya başka

4 en-Nesefî, Meymun b. Muhammed Ebu'l-Maîn, *Tebsrâtü'l-Edille*, (Tanci'nin edisyon kritiğiyle İlahiyat Fk. Der. sayı. 1-2), Ankara 1955, s. 8-9; el-Beyâzî, Kemâlüddîn Ahmed, *İşârâtü'l-Merâm an İbârâti'l-İmâm*, İstanbul 1979, s. 7; Kureşî, a.g.e., III, 360; İbn Kutluboğa, Kâsım, *Tâcü't-Terâcim fî Tabâkâti'l-Hanefîyye*, Bağdat 1962, s. 59; Leknevî, a.g.e., 195 vd. ; ez-Ziriklî, Hayruddîn, *el-A'lâm Kâmusu't-Terâcim*, Beyrut 1984, VII, 242.

5 Nesefî, a.g.e., s. 9, 10.

6 Nesefî, a.g.e., s. 10; Kâtip Çelebi, *Keşfu'z-Zünûn an Esâmî'l-kütüb ve'l-Fünûn* Zeyli ikinci baskı, İstanbul 1971, I, 335, 336.

bir âyet, ya hadis, ya da sahâbe ve tabiînden gelen kavillerle tefsir edilmiş, rivâyete ehemmiyet gösterilmiştir.

1. Âyetin Âyetle Tefsiri

Kur'ân'ı tefsirde en güzel ve doğru metod, Kur'ân'ı Kur'ânla tefsirdir. Zira bir yerde mücmel olarak zikredilen âyet, başka bir yerde müfesser olarak zikredilmiştir. Yine bir yerde muhtasar olarak geçen bir âyet, başka bir yerde geniş bir şekilde açıklanmıştır⁷. Bunun içindir ki Mâturîdî, âyetin diğer âyetlerle tefsirine çok önem vermiş, bir âyeti tefsir ederken, onunla ilgili âyetleri de zikrederek aralarında alaka kurmuştur ki bu, Te'vîlât'ın en bariz hususiyetlerindedir. Örnek,

“O Allah'a hamdolsun ki, kûluna kitabı indirdi.”⁸

Mâturîdî burada önce الْحَمْدُ kelimesinin açıklamasını yapar. Der- ki: Bu gibi yerlerde gerçek manada hamd, ni'meti herkese bahşeden kişiye (Allah'a) aittir. Nimet her ne kadar başka vesilelerle (mahlukata) ulaşırsa da, gerçek hamd Allah'a aittir. Daha sonra ikinci bir ihtimali de değerlendirecek, buradaki den maksadın emir olabileceğini, çünkü Kuran-ı Kerimde hamdın geçtiği her yerde, akabinde ya Allah'ın kudretinden, ya saltanatından veya mahlukata bahşettiği ni'metlerden bahsedildiğini söyler ve delil olarak da şu âyetleri zikreder:

“Hamd olsun O Allah'a ki, gökleri ve yeri yarattı”⁸,
“Gökleri ve yeri yoktan vareden Allah'a hamdolsun”⁹,
“Çocuk edinmeyen Allah'a hamdolsun”¹⁰.

Mâturîdî, yukarıda da görüldüğü gibi, bir âyeti tefsir ederken yaptığı tefsire şahit olması için diğer âyetleri serdetmiştir¹¹.

⁷ İbn Teymiyye, *Mukaddime fî Usûli't-Tefsîr*, s. 93.

⁸ En'am, 1.

⁹ Fâtır, 1.

¹⁰ İsrâ, 111.

¹¹ Akgül, Muhittin, *Mâturîdî'nin Keşf Süresi Tabkik ve Tablîli* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İzmir 1991), s. 1.

2. Âyetin Hadisle Tefsiri

Mâturîdî, âyetleri tefsir ederken hadislere de ehemmiyet vermektedir. Kur'ân'ın espirisine uygunluğuna ve akılla tenakuza düşmemesine dikkat eder. Hadislerin, sened ve kaynaklarını zikretmez. Zaman zaman da hadisleri lafızlarıyla değil de mana olarak zikretmiştir. Örnek,

*“Nefsini, sabah akşam rızasını isteyerek Rablerine yalvaranlarla beraber tut. (Onlarla beraber sabret)”*¹²

Mâturîdî burada “Allah'ın sabah akşam rızasını isteyen bu insanlarla oturmayı emrettiğini, bu vakitlerin meşguliyetten hali olduğunu, dolayısıyla onlara bir takım şeyler öğretmenin böyle zamanlarda daha uygun olacağı...” şeklinde âyeti tefsir ettikten sonra, âyetteki “*sabah akşam*”dan maksadın kinaye yolu ile sabah ve ikindi namazlarının da olabileceğini, zira bu namazlar hakkında, terğib ve terhib konusundaki haberlerin diğer namazlar hakkında sabit olmadığını söyledikten sonra, bu görüşünü şu hadisle takviye eder: “*Her kim ikindi namazını kılamayıp kaçırırsa, sanki ailesinde ve malında bir eksiklik olmuş gibidir*”¹³. Mâturîdî burada görüşünü te'kid için hadisi zikretmiş ve âyeti hadisle tefsir etmeğe çalışmıştır.

3. Âyetin, Ashap, Tâbiîn ve Diğerlerinin Görüşleriyle Tefsiri

Mâturîdî bu mevzuya da çok ehemmiyet vermiş olup, Tefsirinde bu türden rivâyetler çoktur.Yaptığı bu rivâyetlerin de senedini zikretmemiş sadece bu görüşün sahibini belirtmekle yetinmiştir.Örnek,

*“ Onlara şu iki adamı misal olarak anlat”*¹⁴

Mâturîdî burada iki kişiden maksadın kim olduğunu, ashaptan İbn Abbas ve İbn Mesud'un görüşlerini zikreder: İbn Abbas şöyle dedi: Beni Mahzum'dan olan bu iki kardeşin durumunu misal olarak Mekkelilere anlat. Bunlardan biri mümin, diğeri ise kafirdi. Bu iki kişiden

12 Kehf, 28.

13 Buhârî, Mevâkit 14; Müslim, Mesâcid 200,201; Fiten 11; Ebû Dâvûd, Salat 4; Nesâî, Salat 17; Mevâkit 9; Ahmed b. Hanbel, XI, 8.

14 Kehf, 32.

Allah Teâlâ saffat suresinde¹⁵ de bahsetmiştir. Bunlardan müslüman olan, malından tasadduk eder ve ahireti arzulardı. Diğeri ise dünyayı arzu edip istiyordu”. İbn Mes'ud ise şöyle demiştir: “Bunlar iki kardeş idiler. Babalarından kendilerine miras olarak mal kalmıştı. Sonra onu paylaştılar. Bunlardan biri bu malla dünya hayatını ve onun güzelliklerini arzuladı. Diğeri ise malından hayır yolunda tasaddukta bulundu. O kadar harcadı ki, elinde hiçbir şey kalmadı”¹⁶. Mâturîdî bu görüşleri söyledikten sonra, Müfessirlerin bu mevzudaki nakillerini sıralar.

4. Âyetin Kıraat Farklılıklarına Göre Tefsiri

Mâturîdî âyeti tefsir ederken, bazen kıraat farklılıklarına göre muhtemel manalar çıkarır. Ashaptan kıraatta imam sayılan İbn Abbas, İbn Mes'ud, Ubey b. Ka'b ve Hafsa'nın kıraattaki muhtelif vecihlerini değerlendirip isimlerini de söyleyerek, onların kıraatlarını zikreder. Bazen de sadece değişik okunuş şekillerini verip, bu kıraatın kime ait olduğunu söylemeden tefsir eder. Örnek:

*“Nihâyet güneşin battığı yere ulaşınca onu kara balçıklı bir göçede batar buldu”*¹⁷ Mâturîdî burada حَمِيَّةُ kelimesinin iki ayrı okunuş tarzı olduğunu, iki ayrı okuyuşa göre ayrı manaların olacağını söyler. Bu kelimeyi **“hâmieh”** şeklinde okuduğumuzda *'kaynar göze'* manasına, **“hamieh”** şeklinde okuduğumuzda ise *'siyah balçık'* manasına geleceğini söyler.¹⁸ Kendisi ise herhangi bir tercihte bulunmaz. İbn Abbas ve Hasan Basri'nin **“hâmieh”** *'kaynar göze'* manasını tercih ettiklerini söyler.¹⁹ Yine İbn Abbas'tan gelen başka görüş ile Katade'ye göre **“hamieh”** *'siyah balçık'* manasına geldiğini nakleder.²⁰

15 Saffât, 52-55.

16 Mâturîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, s.34,35.

17 Kehf, 86.

18 Mâturîdî, a.g.e, s.56.

19 Mâturîdî, a.g.e, s.56; Taberî, *Câmiu'l-Beyân an Te'vili'l-Kur'ân*, XV,12.

20 Mâturîdî, a.g.e, s.56; Taberî, a.g.e, XV, 11.

İbni Âmir, Ebû Ca'fer, Abû Bekr, Hamza, el-Kisâi ve Halef'e göre “**fi aynin hâmieh**” şeklindedir. Diğerleri ise “**fi aynin hamieh**” şeklinde okurlar.²¹

5. Esbâb-ı Nüzûlü Zikretmesi

Mâturîdî, tefsirde zaman zaman esbâb-ı nüzûlden de faydalanmıştır. Fakat esbâb-ı nüzûlü akıl süzgeçinden geçirmiş, değerlendirmeye tabi tutmuş, uygun olmayanları reddetmiştir. Bu da onun, bu mevzuda çok hassas olduğunun bir göstergesidir. Örnek:

Müfessirlerin “Hz. Peygamber'e, Ashâb-ı Kehf'ten, Rakîm'den ve onların durumlarından sorular sorulduğunu, Peygamber'in de “yarın haber veririm” deyip, inşaallah demediğini, bunun için de Allah'ın bir müddet vahyi kesmekle O'na îtab (uyarma) ettiğini ifade ederek, aşağıdaki âyetin bunun için nazil olduğunu, söylediklerini nakleder

“Hiç bir şey için “bunu yarın yapacağım” deme.

“Ancak Allah dilerse (yapacağım)” (de)...’²² Sonra Mâturîdî, yukarıdaki âyetin nüzûlüne sebep olan hadisenin doğru olamayacağını, zira böyle bir şeyin Rasûlullah'a yalan isnat etme manasına geleceğini söyler. Rasûlullah'ın “Yarın size haber vereceğim” deyip, sonra da vadettiği vakitte, haber vermemesi, onlara karşı yalancı düşmesi doğru değildir. Zira Allah O'nu elçi olarak seçmiştir. Vahyini ona indirmektedir. Böyle olduğu halde haber verdiği şeylerde Elçisini yalancı duruma düşürmesi, aklen mümkün değildir²³. Mâturîdî, bu hadiseyi, peygamberlerdeki ismet sıfatına aykırı olduğu gerekçesiyle, güzel bir üslupla reddetmiştir. Burada da görüldüğü gibi, Mâturîdî, dirâyet metodunu kullanmakta, nakledilen bir rivâyeti, akıl ve mantık süzgecinden geçirmekte, akılla tenakuza düştüğü için de onu reddetmektedir.

21 Cezerî, *en-Neşr fî Kıráati'l-Aşr*, s. 136.

22 Kehf, 23,24.

23 Mâturîdî, a.g.e, s.7,8.

6. Bazı Görüşleri Reddetmesi

Mâturîdî, nassın zahirine ters düşen, akla uymayan, hakkında Hz. Peygamber'den sabit bir haber bulunmayan görüşleri, değerlendirmeye tabi tutarak reddeder. Hususiyle, Mu'tezileye karşı titiz davranır. Mu'tezile bilginlerinin görüşlerini ele alır, onları akli ve naklî delillerle tenkit ve reddeder. Böylece Mâturîdî, âyetleri ehl-i sünnet görüşleri doğrultusunda tefsir eder. Örnek,

“Sen onları uyanık sanırdın, halbuki gerçekte onlar uykuda idiler.Yanları ezilmesin diye Biz onları gâh sağa, gâh sola çevirirdik. Köpekleri ise mağara girişinde ön ayaklarını yaymış vaziyette duruyordu. Onları görseydin sen de ürker, derhal dönüp kaçardın, için korku ile dolardı.”²⁴

Mâturîdî bu âyetle alakalı olarak müfessirlerden bazı kimselerin “Ashab-ı Kehf uykudan uyandıklarında, saçlarının uzadığını, tırnaklarının büyüdüğünü ve korkunç bir görünüm arzettiklerini” söylediklerini, fakat bunun doğru olmayacağını savunur. Der ki: Eğer onlar uykudan uyandıklarında yukarıda zekrettiğimiz, saçların uzması, tırnakların büyümesi gibi hadiseler olmuş olsaydı, “*biş burada bir gün veya biraz daha az kaldık*” demezlerdi, diyerek görüşünü âyetle ispatlayıp, buradaki korkunun dinden ve inançtan gelen bir korku olduğunu söyleyerek, bu düşüncesini şu hadisle takviye eder: Rasûlullah'tan şöyle rivâyet edilmiştir: “*Allah, bana düşmanı iki aylık mesafeden korkutmakla yardım etti*”²⁵

7. Lugat Yoluyla Tefsiri

Mâturîdî, yer yer tefsirini yaptığı âyetteki kelimelerin bazısının lüğavî manalarını, değişik kullanılış şekillerini, müfred ve cem' durumlarını verir. Yine başkalarının bu kelimelerin lüğavî manaları ile ilgili görüşlerini aktarır, âyeti böylece tefsir etmeye çalışır. Örnek, Kehf suresinin on yedinci âyetini tefsir

²⁴ Kehf, 18.

²⁵ Mâturîdî, a.g.e, s. 16; Hadis için bkz: Buhârî, Teyemmüm 1; Salat 56; Müslim, Mesâcid 3.

ederken burada geçen bazı kelimelerin, lüğavî manalarını söyler. Ebû Avsece'nin “tezâveru” nun “temîlu” manasına geldiği görüşünü söyler. “karada” kelimesinin “tereke” manasına geldiğini ve değişik kullanılış biçimlerini verir. “fecvetün” kelimesinin boşluk manasına geldiğini, cem’inin “fecevât” şeklinde olduğunu söyler.²⁶

8-Soru Cevap Şeklinde Tefsir Etmesi

Mâturîdî bu metodu da kullanmıştır. Mukadder sorular sormuş, daha sonra da bunlara çeşitli yönlerden cevaplar vermiştir. Böylelikle meseleyi karşıdakine daha iyi ve kolay bir şekilde anlatmayı hedeflemiştir. Örnek:

“Hiç bir şey için “ bunu yarın yapacağım deme, ancak Allah dilerse (yapacağım) de..”²⁷ Mâturîdî bu âyeti izah ettikten sonra, “eğer şöyle denilirse” şeklinde bir soru sorar, der ki: “ Allah bir vaaite bulunulduğunda inşaallah demeyi emrediyor, peki vadeden vadini yerine getirmeden ölse veya vadettiği şeye daha sonra gücü yetmezse (o zaman durumu nasıl olur?) bu şekilde bir soruyu sorduktan sonra “o zaman şöyle cevap verilir “ diyerek sorunun cevabını açıklar. Der ki: “ Vehim üzerine hüküm bina edilmez. Burada her ne kadar zikredilmemiş olsa da, imkanın olma şartı vardır. Mesela insan imkanları olmadığı için uçmakla emredilmez. Emir ve yasakların tümü de bunun gibidir. Bir şey emir veya yasak edildiğinde, imkan zikredilmemiş olsa da, bu şart her zaman mevcuttur”²⁸ Böylece Mâturîdî, meseleyi aklî yönden ele alarak izah etmiştir.

9. İsim Tasrih Etmeden Yaptığı Nakiller

“kâle ehlü't-te'vil, kâle ba'zuhüm, kîle” diyerek yaptığı nakiller, onun çokça başvurduğu bir metoddur. O, bir âyet hakkında değişik tevcihlerde bulunur. Bunu yaparken “Bazıları şöyle dedi, ehli te'vil (müfessirler) şöyle dedi veya

²⁶ Mâturîdî, a.g.e, s. 14.

²⁷ Kehf, 23,24.

²⁸ Mâturîdî, a.g.e, s. 23.

şöyle denildi” ifadelerini kullanır. Bu görüşlerin büyük çoğunluğunu İbn Abbas, Katâde, Mücâhid, İkrime, Sa'd b. Cübeyr gibi ilk müfessirlere aittir. Mâturîdî'nin bir âyet hakkında böyle değişik ve çok sayıda görüşleri aktarması, O'nun bu husustaki malumatının genişliğini gösterir. Örnek:

“...*Ve biz onların arlarına tehlikeli bir uçurum koyduk*”²⁹

Mâturîdî bu âyet hakkında önce kendi görüşünü söyledikten sonra, buradaki **“mevbika”** kelimesi hakkında değişik görüşler zikreder. “ Bazısı bunun helak etme manasına geldiğini ki bu, İbn Abbas, Arfece ve İbn Zeyd'in görüşleridir³⁰; bazısı cehennemde kafirlerle inandıkları ilahların arasına konulan bir perde olduğunu, bu da İbn Abbas'ın görüşüdür.³¹ bazısı Cehennemde bir nehir adı olduğunu ki bu da İkrime'nin görüşüdür³²; Bazılarının da dünyada iken müşriklerle, onların taptıkları putları arasındaki dostluğu (ahirette) helak eden bir düşmanlık haline getirdik” şeklinde olabileceğini söyler. Bu da Hasan el-Basrî ile Ferrâ' nın görüşüdür³³ Bu görüşleri söyledikten sonra da, aralarında her hangi bir tercihte bulunmaz³⁴

10. İsrâiliyyatı Reddetmesi

Mâturîdî, hakkında kesin nas olmayan görüşlere katılmaz. Bu gibi yerlerde bazı görüşleri nakleder ve bu bilgilerin gereksizliğini bilhassa belirtir. Daha sonra da **“ ve leyse lena ilâ marifetihâ hâcet” “felâ nedrî keyfe kânet”** diyerek bu konuda ayrıntıya girmeden sözü kısa keser. Örnek:

“ *Yoksa sen sadece Kehf ve Rakâm sahiplerinin bizim şaşılacak âyetlerimizden olduklarını mı sandın?*”³⁵ Mâturîdî burada “

29 Kehf, 52.

30 Taberî, a.g.e, XV, 264.

31 Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kurân*, VI, 4.

32 Kurtubî, a.g.e, aynı yer.

33 Taberî, a.g.e, XV, 264; Kurtubî, a.g.e, VI, 4.

34 Mâturîdî, a.g.e, s. 41.

35 Kehf, 9.

Rakîmden maksadın ne olduğunda ihtilaf edildiğini, bazılar bunun kitap manasına geldiğini, bazılarının mağaranın bulunduğu vadi olduğunu söylediklerini zikrettikten sonra da **“kile”** ifadesi ile değişik görüşleri aktarır. İbn Abbas'ın bu mevzudaki görüşünü de söyledikten sonra, bunların hiç birisine katılmayarak “Kehf ve Rakîm'in ne demek olduğunu bilmenin bize sağlayacağı herhangi bir fayda yoktur” diyerek meseleyi kapatır³⁶.

Netice olarak Mâturîdî, âyetleri tefsir ederken öncelik sırasını, âyetin âyet, hadîs, ashâbın bu konuyla ilgili görüşleri... olarak takip ederek anlaşılmasına önem verir. Tefsirde, zaman zaman esbâb-ı nüzûle başvurur. Onları değerlendirir. İsrâiliyyâtı reddeder. Âyetlerdeki bazı kelimelerin anlaşılması için, Arap şiiirinden de istifade eder.

Mâturîdî, tefsirinde hem rivâyet hem de dirâyet metodunu kullanmış, gelen nakilleri akıl süzgecinden geçirerek değerlendirmiş ve ilk tam bir dirâyet tefsîri olan Te'vilât'ı ortaya koymuştur.

36 Mâturîdî, a.g.e, s. 1.